

Er zijn momenten in het leven waarop je misschien anders had gehandeld als je niets van montessori had meegekregen. Dat zijn montessorimomenten. We vragen elke editie een leraar of (oud-)leerling, schoolleider, bestuurder of deskundige, naar een montessorimoment of naar montessori-ervaringen.

TAAAL DIE GROEIT VANUIT BETEKENIS EN ANDERSOM

Laat me als leraar van Montessoribasisschool Passe Partout in Apeldoorn eens ongegeneerd pleiten voor de taaldidactiek van de methode *Rijke taal*¹, omdat die methode taal niet opdeelt in die gebruikelijke taaldomeinen. *Rijke taal* werkt vanuit rijke contexten en stimuleert het nadenken over taal en andere thema's. Taal leren vanuit context en niet vanuit taal zelf.

TEKST BAS JANSEN FOTO'S DIANE DE RU EN BARBARA LUIJENDIJK

De roep om betekenisvol en samenhangend taalonderwijs klinkt steeds luider in het basisonderwijs. Leraren en schoolleiders signaleren dat een versnipperde aanpak van taalvaardigheden onvoldoende recht doet aan hoe kinderen taal verwerven en gebruiken. Binnen deze context wint de visie van *Rijke Taal*, ontwikkeld door Erna van Koeven en Anneke Smits, aan invloed. Opvallend is dat de uitgangspunten van *Rijke Taal* sterk resoneren met de pedagogische en didactische principes van het montessorionderwijs. Op de beide Passe-Partout Montessorischolen in Apeldoorn wordt hier al veel mee gewerkt.

Taal leren door inhoud

Rijke Taal vertrekt vanuit een fundamenteel andere visie op taalonderwijs dan veel traditionele methodes van de afgelopen decennia. In plaats van het afzonderlijk oefenen van leesstrategieën, spellingcategorieën of schrijfvaardigheden, staat het werken met rijke, betekenisvolle teksten en inhoudelijke thema's centraal. Lezen, schrijven, spreken en luisteren worden geïntegreerd aangeboden, rondom onderwerpen die ertoe doen en die vragen om denken, redeneren en verwoorden.

Hierdoor is deze methodiek geschikt voor iedere leeftijd. Bij de kleuters wordt er veel 'geschreven' in hun schrijfschriftjes. Kinderen bedenken hun eigen verhalen bij wat zij hebben 'opgeschreven'. Hierbij krijgen ze een klein beetje hulp van de leerkracht. De leerkracht schrijft het verhaal, zodat ook anderen het kunnen lezen. In de middenbouw schrijven kinderen hun eigen recensies over boeken die zij hebben gelezen. Ook komen de kinderen in aanraking met andere tekstsoorten. Ze schrijven hun eigen gedichten en maken hun eigen informatieve teksten. In de bovenbouw worden er dagboekpassages geschreven, vanuit het perspectief van bewoners uit de IJzertijd, of worden er handleidingen geschreven over het maken van een eigen spaarvarken van papier-maché.

'Alle kinderen krijgen toegang tot rijke taal, met passende ondersteuning.'

Kernbegrippen binnen *Rijke Taal* zijn inhoud, samenhang, hoge verwachtingen en actieve taalproductie. Leerlingen worden uitgedaagd om complexe teksten te lezen, hierover in gesprek te gaan en hun ideeën schriftelijk te verwoorden. Belangrijk daarbij is dat deze complexiteit niet wordt gereserveerd voor een selecte groep leerlingen; alle kinderen krijgen toegang tot rijke taal, met passende ondersteuning.

Taal wordt binnen deze benadering expliciet gepositioneerd als een middel tot kennisopbouw.

Woordenschatontwikkeling, begrijpend lezen en schrijfvaardigheid zijn geen losstaande doelen, maar ontstaan in wisselwerking met inhoudelijk leren.

Instrument voor wereldbegrip

Het montessorionderwijs kent van oudsher een focus op betekenisvol leren. Maria Montessori beschouwde taal als een essentieel instrument waarmee het kind orde schept in de wereld. Taalontwikkeling is in haar visie verbonden met zintuiglijke ervaringen, cognitieve ontwikkeling en sociale interactie.

Kenmerkend voor het montessorionderwijs zijn onder meer de nadruk op intrinsieke motivatie en nieuwsgierigheid, het werken binnen een voorbereide omgeving, vrijheid in gebondenheid en het respect voor het individuele ontwikkeltempo van het kind.

Binnen dit kader krijgt taal geen geïsoleerde plaats, maar is verweven met kosmisch onderwijs, verhalen, onderzoekend leren en persoonlijke expressie. Kinderen lezen, schrijven en spreken omdat zij iets willen begrijpen of delen, niet omdat een methode dat voorschrijft.

Inhoudelijke verwantschap

Wanneer *Rijke Taal* en montessorionderwijs naast elkaar worden gelegd, wordt hun inhoudelijke verwantschap snel zichtbaar. Beide benaderingen kiezen voor betekenis vóór techniek. Taalvaardigheden worden niet los geoefend, maar dus ontwikkeld binnen een betekenisvolle context.

De thematische opzet van *Rijke Taal* sluit goed aan bij Montessori's kosmisch onderwijs. Thema's als natuurverschijnselen, geschiedenis, maatschappelijke vraagstukken of wetenschappelijke ontdekkingen bieden aanknopingspunten voor taalactiviteiten. Leerlingen lezen fictieve en non-fictieve teksten, voeren inhoudelijke gesprekken en schrijven vanuit verwondering of onderzoeksvragen.

Daarnaast delen beide benaderingen een hoge pedagogische verwachting van leerlingen. Montessori en *Rijke Taal* vertrekken vanuit vertrouwen in het leervermogen van kinderen. Complexe taal en diepgaande inhoud worden niet vermeden, maar juist benut om leerlingen cognitief en talig uit te dagen.

Rol montessorileerkracht

In dit samengaan verandert de rol van de leerkracht wezenlijk. De leerkracht is niet primair instructeur, maar ontwerper van leeromgevingen en begeleider van leerprocessen. Dit vraagt om doordachte selectie van teksten, het formuleren van betekenisvolle taelopdrachten en het bewust modelleren van academische taal. Bij ons op school zijn hiervoor kwaliteitskaarten ontwikkeld. Zo kunnen we elke les vanuit deze kaarten ontwerpen en zorgen voor kwalitatief sterke en doordachte lessen.

‘Door Rijke Taal te verbinden met montessorionderwijs ontstaat een krachtige didactische combinatie.’

Ook is het belangrijk om een rijk aanbod aan leesboeken ter beschikking te hebben. Boeken passend bij je kosmisch onderwerp hebben natuurlijk een voorkeur. Zo leeft de taal nog meer. Ook vraagt het van jou als leerkracht om je te verdiepen in de kinderboeken. Welke boeken zijn geschikt voor de kinderen in jouw klas? Kun jij het juiste boek aanbevelen aan die specifieke leerling, zodat ook zijn intrinsieke leesmotivatie wordt aangewakkerd?

Observatie en reflectie spelen hierbij een centrale rol. De leerkracht volgt hoe leerlingen taal gebruiken, waar zij vastlopen en waar verdieping mogelijk is. Deze professionele ruimte sluit goed aan bij Montessori's visie op de leerkracht als observator.

Betekenisvol, inhoudelijk, functioneel

Rijke Taal en montessorionderwijs delen dus een diepgewortelde overtuiging: kinderen leren taal het best wanneer taal betekenisvol, inhoudelijk en functioneel is. Door *Rijke Taal* te verbinden met montessorionderwijs ontstaat een krachtige didactische combinatie waarin taal niet wordt gereduceerd tot vaardigheidstraining, maar wordt ingezet als instrument voor denken, leren en wereldbegrip.

De verbinding tussen *Rijke Taal* en montessorionderwijs nodigt uit tot reflectie op onze dagelijkse praktijk. In hoeverre bieden wij kinderen taal die ertoe doet? En durven we hen uit te dagen met rijke inhoud en complexe teksten?